

NOGIRONLIGI BOR SHAXSLARNI BANDLIGINI TA'MINLASH XUSUSIYATLARI

Raxmanov F. X.

Urganch davlat pedagogika instituti

Kirish. Bugungi kunda dunyo miqyosida nogironligi bor shaxslarning huquq va manfaatlarini himoya qilish, ularning jamiyat hayotidagi faol ishtirokini ta'minlash hamda bandlik darajasini oshirish dolzarb ijtimoiy masalalardan biri hisoblanadi. Zamonaviy demokratik jamiyatlarda inson qadr-qimmatini, teng imkoniyatlar va ijtimoiy adolat tamoyillari ustuvor ahamiyat kasb etib, nogironligi bor shaxslarning mehnat faoliyatida to'laqonli ishtirok etishi ushbu tamoyillarning amaliy ifodasi sifatida namoyon bo'lmoqda. Bandlik nafaqat iqtisodiy mustaqillikni ta'minlaydi, balki insonning o'z salohiyatini ro'yobga chiqarishi, jamiyatda munosib o'rin egallashi va ijtimoiy integratsiyalashuviga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, nogironligi bor shaxslarni ish bilan ta'minlash masalasi faqat iqtisodiy yoki huquqiy muammo emas, balki insonparvarlik, tenglik va adolat kabi falsafiy qadriyatlar bilan chambarchas bog'liqdir. Falsafiy yondashuv ushbu masalani inson huquqlari, erkinlik, ijtimoiy mas'uliyat va inklyuzivlik tamoyillari asosida tahlil qilish imkonini beradi. So'nggi yillarda O'zbekistonda nogironligi bor shaxslarni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, ularning ta'lim olish, kasb-hunar egallash va mehnat qilish huquqlarini ta'minlash borasida keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Biroq mehnat bozorida mavjud ayrim to'siqlar, stereotip qarashlar va infratuzilmaviy muammolar ushbu qatlam vakillarining bandligini ta'minlash jarayonida muayyan qiyinchiliklarni yuzaga keltirmoqda.

Adabiyotlar tahlili. Falsafa tarixida insonning qadr-qimmatini, erkinligi va jamiyatdagi o'rni muhim mavzulardan biri bo'lib kelgan. Nogironlik masalasi ham aynan inson tabiatini, uning imkoniyatlari va huquqlarini anglash bilan bog'liqdir. An'anaviy yondashuvlarga ko'ra, nogironlik inson organizmidagi jismoniy yoki ruhiy nuqson sifatida talqin qilingan. Zamonaviy falsafiy qarashlarda esa nogironlik faqat biologik holat emas, balki ijtimoiy muhit bilan bog'liq hodisa sifatida ko'riladi. Ya'ni, insonning imkoniyatlarini cheklayotgan asosiy omil uning sog'lig'i emas, balki jamiyat tomonidan yaratilgan to'siqlardir [1, 178]. Shu nuqtayi nazardan, nogironligi bor shaxslarning bandligini ta'minlash jamiyatning axloqiy yetukligi va demokratik rivojlanish darajasini ko'rsatuvchi mezonlardan biri hisoblanadi.

Mehnat insonning eng muhim faoliyat shakllaridan biridir. Falsafiy ta'limotlarda mehnat shaxsning o'z imkoniyatlarini namoyon etishi va jamiyat bilan o'zaro aloqasini ta'minlovchi vosita sifatida talqin qilinadi.

Nemis faylasufi Karl Marks mehnatni inson mohiyatini namoyon qiluvchi faoliyat deb hisoblagan. Uning fikricha, inson mehnat jarayonida nafaqat moddiy ne'matlar yaratadi, balki o'zini ham shakllantiradi. Shu sababli nogironligi bor shaxslarning mehnat bozoridan chetda qolishi ularning o'z salohiyatini ro'yobga chiqarish imkoniyatlarini cheklaydi [2, 83]. Bandlik insonning: iqtisodiy mustaqilligini; ijtimoiy faolligini; ma'naviy qoniqligini; o'ziga bo'lgan ishonchini ta'minlaydi. Shuning uchun nogironligi bor shaxslarning mehnat qilish huquqi inson huquqlarining ajralmas qismi hisoblanadi.

Mulohaza. Nogironligi bo'lgan shaxslarning bandligini ta'minlash zamonaviy ijtimoiy siyosatning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu jarayon nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy va falsafiy mazmunga ham ega bo'lib, inson huquqlari, ijtimoiy adolat va teng imkoniyatlar g'oyalariga asoslanadi. Nogironligi bo'lgan shaxslarni mehnat faoliyatiga jalb etish jamiyatning insonparvarlik darajasi va ijtimoiy taraqqiyotini belgilovchi muhim mezonlardan biridir. Nogironligi bo'lgan shaxslar bandligini ta'minlashning asosiy falsafiy tamoyillaridan tenglik tamoyili hisoblanadi. Tenglik zamonaviy demokratik jamiyatning asosiy qadriyatlaridan biridir. Barcha fuqarolar qonun oldida teng bo'lishi va mehnat qilish imkoniyatlariga ega bo'lishi kerak. Nogironligi bor shaxslar uchun tenglik maxsus sharoitlar yaratish orqali ta'minlanadi. Chunki haqiqiy tenglik barcha insonlarga bir xil munosabatda bo'lish emas, balki ularning ehtiyojlarini hisobga olgan holda imkoniyatlar yaratishni anglatadi [3, 74]. Ijtimoiy adolat tamoyili bandlikni ta'minlashda muhim tamoyillardan biri jamiyatdagi resurslar va imkoniyatlarning adolatli taqsimlanishini nazarda tutadi. Nogironligi bor shaxslarni ish bilan ta'minlash ijtimoiy adolatning muhim ko'rinishlaridan biridir. Adolatli jamiyatda har bir inson o'z qobiliyati va salohiyatiga mos ravishda faoliyat yuritishi uchun imkoniyatga ega bo'lishi kerak [4, 215]. Shuningdek, ushbu masalada inson qadr-qimmatini e'tirof etish tamoyili, bu qadr-qimmat uning sog'lig'i yoki jismoniy imkoniyatlariga bog'liq emas. Nogironligi bor shaxslarning mehnat qilish huquqini ta'minlash ularning insoniy qadr-qimmatini hurmat qilishning muhim shartidir. Inson qadr-qimmatini himoya qilish demokratik davlatning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi [5, 87].

Natijalar. So'nggi yillarda O'zbekistonda nogironligi bor shaxslarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Ularning mehnat qilish huquqlarini ta'minlash maqsadida qator normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilingan [6]. Nogironligi bor shaxslarning kasbiy tayyorgarligini oshirish, ularga mos ish o'rinlari yaratish va tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Shuningdek, ish beruvchilarning ijtimoiy mas'uliyatini oshirish, ish joylarini moslashtirish va masofaviy ish imkoniyatlarini kengaytirish bo'yicha chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Zamonaviy muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari. Nogironligi bor shaxslarni ish bilan ta'minlash jarayonida ayrim muammolar saqlanib qolmoqda. Ular quyidagilardan iborat: ish beruvchilar orasida stereotiplarning mavjudligi; maxsus moslashtirilgan ish joylarining yetarli emasligi; kasbiy tayyorgarlik imkoniyatlarining cheklanganligi; transport va infratuzilmadagi to'siqlar; zamonaviy texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlarining yetarli emasligi [7, 341]. Mazkur muammolarni hal etish uchun davlat, fuqarolik jamiyati institutlari va xususiy sektor o'rtasida hamkorlikni rivojlantirish zarur.

Xulosa. Nogironligi bor shaxslarning bandligini ta'minlash inson huquqlari, tenglik, ijtimoiy adolat va inson qadr-qimmatini kabi falsafiy qadriyatlarga asoslanadi. Mehnat insonning jamiyatdagi o'rini belgilovchi va uning salohiyatini

namoyon etuvchi muhim omildir. Shu sababli nogironligi bor shaxslarning mehnat bozorida faol ishtirok etishini ta'minlash har qanday demokratik jamiyatning ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi.

Inklyuziv mehnat siyosatini rivojlantirish, ish joylarini moslashtirish, ta'lim va kasbiy tayyorgarlik imkoniyatlarini kengaytirish orqali nogironligi bor shaxslarning jamiyat hayotidagi faolligini oshirish mumkin. Bu esa nafaqat iqtisodiy taraqqiyotga, balki ijtimoiy adolat va insonparvarlik tamoyillarining qaror topishiga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi. 6-jild. – Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2003. – B. 178.
2. Marks K., Engels F. Asarlar. 42-jild. – Moskva: Politizdat, 1974. – B. 93.
3. Rawls J. A Theory of Justice. – Cambridge: Harvard University Press, 1971. – P. 74.
4. G'ulomov S. Ijtimoiy falsafa. – Toshkent: Fan, 2018. – B. 215.
5. Kant I. Axloq metafizikasiga asoslar. – Moskva: Mysl, 1999. – B. 87.
6. O'zbekiston Respublikasining "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida"gi Qonuni. 15.10.2020-yil, O'RQ-641.
7. Abdurahmonov Q.X. Mehnat iqtisodiyoti. – Toshkent: Innovatsion rivojlanish, 2020. – B. 341.

Nogironligi bor shaxslarni bandligini ta'minlash xususiyatlari

Annotatsiya. Mazkur maqolada nogironligi bo'lgan shaxslar bandligini ta'minlashning falsafiy asoslari tahlil qilingan. Inson qadr-qimmat, teng imkoniyatlar, ijtimoiy inklyuziya, mustaqillik va ijtimoiy adolat tamoyillarining mazmun-mohiyati yoritilgan hamda ularning nogironligi bo'lgan shaxslarni mehnat faoliyatiga jalb etishdagi ahamiyati ochib berilgan. Shuningdek, inklyuziv bandlikni rivojlantirishning ijtimoiy va iqtisodiy jihatlarini ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: nogironligi bo'lgan shaxslar, bandlik, inklyuziya, teng imkoniyatlar, inson qadr-qimmat.

Особенности обеспечения занятости лиц с инвалидностью

Аннотация. В данной статье анализируются философские основы обеспечения занятости лиц с инвалидностью. Раскрывается сущность принципов человеческого достоинства, равных возможностей, социальной инклюзии, независимости и социальной справедливости, а также их значение в вовлечении лиц с инвалидностью в трудовую деятельность. Кроме того, рассматриваются социальные и экономические аспекты развития инклюзивной занятости.

Ключевые слова: лица с инвалидностью, занятость, инклюзия, равные возможности, человеческое достоинство.

Features of employment provision for persons with disabilities

Abstract. This article analyzes the philosophical foundations of ensuring employment for persons with disabilities. It examines the principles of human dignity, equal opportunities, social inclusion, independence, and social justice, highlighting their significance in promoting the participation of persons with disabilities in the labor market. The study also discusses the social and economic aspects of developing inclusive employment.

Key words: persons with disabilities, employment, inclusion, equal opportunities, human dignity.